ΩΜΟΠΛΑΤΟΣΚΟΠΙΑ *

Ἐκ τοῦ ἰουδαϊκοῦ πάσχα διετηρήθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἡ θυσία τοῦ ἀμνοῦ, θεωρουμένη ἀπαραίτητον τῆς ἑορτῆς συμπλήρωμα. Ἀντικατέστησαν δὲ τὰς συνοδευούσας τὴν θυσίαν ταύτην ἱεροτελεστίας, ἃς ὁ νόμος τῶν Ἑβραίων ὁρίζει, παρὰ μὲν τοῖς καθολικοῖς χριστιανοῖς κατὰ τὸν μεσαίωνα εὐλογία τοῦ ἀμνοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸ τῆς ἁγίας Τραπέζης, παρ' ἡμῖν δὲ ἁπλῆ εὐχή, δι' ἧς ὁ ἱερεὺς ἐπεκαλεῖτο ν' ἁγιάσῃ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς «ὡς »ἡγίασε τὸν ἀμνόν, ὃν προσήγαγεν αὐτῷ ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ καὶ τὸν ἀμνόν, »ὅνπερ Ἄβελ προσήνεγκεν αὐτῷ εἰς ὁλοκάρπωσιν». Ἕνεκα τούτου ὁ ἀμνὸς τοῦ Πάσχα νομίζεται ὅτι κέκτηται ἐξαιρετικάς τινας ἰδιότητας καὶ ὅτι ἡ ὠμοπλάτη προαγγέλλει ἀσφαλῶς τὸ μέλλον εἰς τοὺς ἐννοοῦντας τὰ ἐπὶ ταύτης μυστηριώδη σημεῖα. Τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀποδίδει ὁ λαὸς καὶ εἰς τὸν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου θυόμενον ἀμνόν, οὗ ἡ ὠμοπλάτη περιέχει ἐπίσης ἀλαθήτους προφητείας. Ἐν γένει δὲ παντὸς ἀρνίου ἡ ὠμοπλάτη, ὅταν ὁλόκληρον παρατεθῇ ὀπτὸν ἐν συμποσίῳ, θεωρεῖται ὡς χρηστήριον, οὐχὶ μὲν τοσούτῳ βέβαιον καὶ σαφὲς ὡς αἱ ὠμοπλάται τῶν ἀμνῶν τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πάντοτε δ' ὅμως μετὰ περιεργείας καὶ πίστεως ἐξεταζόμενον.

Ἡ ὠμοπλάτη, κατὰ τὸ ἁρματωλικὸν ἔθιμον, ἀνῆκε δικαιωματικῶς εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις διὰ ταύτης προσεπάθει νὰ προΐδῃ τὴν τύχην τῶν ὑπ' αὐτὸν πολεμιστῶν. Ἐν δὲ τοῖς κοινοῖς συμποσίοις ἀνήκει εἰς τὸν οἰκοδεσπότην, ὅστις πρώτιστον μέλημα αὐτοῦ θεωρεῖ νὰ ἐξετάσῃ αὐτὴν ἐπισταμένως, ὅπως ἐξαγάγῃ προγνωστικὰ τοῦ μέλλοντος ἰδίως μὲν τῆς οἰκογενείας του, γενικῶς δὲ ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους.

Ἡ βαθέως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ ἐρριζωμένη πεποίθησις εἰς τὴν τοιαύτην μαντείαν οὐχὶ σμικρὰν ἐπήρειαν ἔσχεν ἐνίοτε καὶ ἐπὶ ἱστορικῶν τινων γεγονότων ἔτι. Ὡς οἱ ἀρχαῖοι πρὸ πάσης σπουδαίας αὐτῶν πράξεως ἐξήταζον τῶν ἱερείων τὰ σπλάγχνα καὶ τὴν πορείαν αὐτῶν διερρύθμιζον κατὰ τὰς ἀποφάνσεις τῶν ἱεροσκόπων, ὁμοίως καὶ οἱ Ἕλληνες ὁπλαρχηγοὶ πρὸ τῶν συμπλοκῶν αὐτῶν μὲ τουρκικὰ ἀποσπάσματα τὴν ὠμοπλάτην συνεβουλεύοντο καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀρυομένη μαντεία συνηθέστατα ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ὅπλων των. «Πολλάκις ὠφέλησεν ἡ πρόληψις αὕτη χωρὶς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

*) Ἐδημοσιεύθη ἐν «Ἑστίᾳ» 1876 τ. Α΄ σ. 221—2.

»ἐλπίδα, πολλάκις ἔσφαλε χωρὶς λόγον» λέγει ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἐν τῷ περὶ Φιλικῆς Ἑταιρείας συγγράμματί του. «Στρατὸς ὀλίγος καὶ διακινδυ»νεύων ἐμψυχώθη αἰφνιδίως διὰ τῆς αἰσίας ἐξηγήσεως τῶν σημείων της καὶ »ἐκέρδησε νίκην ἀβεβαίαν· καὶ ἐξ ἐναντίας στρατὸς πολυάριθμος καὶ ἔχων »ὑγιὲς τὸ ἠθικόν του ἐδειλίασε διὰ τὴν ἀποφράδα πρόγνωσίν των καὶ ἐνι»κήθη στερηθεὶς τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν τόλμην του. Ὑπήρξαμεν ἐκ περιστά»σεως αὐτόπται ὅλων τούτων. Ἐντεῦθεν ἡ καλὴ ἢ κακὴ ἔκβασις μιᾶς μά»χης ἐκρέματο ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν μάντευσιν τῆς πλάτης, καὶ μάλιστα »ἂν ἤθελε τύχῃ γέρων ὁ τοιοῦτος μάντις. Αἱ συμπτώσεις, ἡνωμέναι μὲ τὰς »κινδυνώδεις προλήψεις τῆς ἀμαθείας, ἔμελλον νὰ δώσωσι καὶ εἰς τὰ κόκκαλα »τοῦ ζῴου ἐπήρειαν θείαν. Ἐνθυμούμεθα ὁποίαν ἄφησε τῷ 1826 ἱστορικὴν »ἐποχὴν εἰς τὸ Ναύπλιον μία φερομένη ἀπὸ τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν πλάτη. »Αἱ περὶ τῶν τοιούτων ἀποδοκιμασίαι τῆς θρησκείας μας δὲν ἴσχυσαν οὐδ' »εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ ἐρευνητοῦ τῶν ἱερῶν γραφῶν γέροντος. Τὸ »φύσει μᾶλλον ἄκακον ζῷον τῆς γῆς καθίσταται παραδόξως, καὶ ἄπνουν μά»λιστα, τὸ ὑποκείμενον ἀπεχθείας καὶ λύπης εἰς τὴν ζώνην τῆς τοιαύτης »διαγνωστικῆς».

Λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς μαντικῆς δὲν ηὑρομεν, εἶναι δὲ δυσχερέστατον νὰ συλλεχθῶσι τοιαῦται, διότι οἱ τὰ ἀπόρρητα αὐτῆς ἐπιστάμενοι γέροντες φείδονται δυστυχῶς ἐξηγήσεων καὶ ἀπορρίπτοντες πολλάκις ἁδρὰς ἀμοιβὰς ἀρνοῦνται ν' ἀποκαλύψωσι τὰ μυστήρια τῆς προπατορικῆς ἐπιστήμης. Κοινῶς γνωστὴ δ' ὅμως εἶναι ἡ σημασία τῶν κοιλωμάτων εἰκονιζόντων μνήματα, ἤτοι θανάτους οἰκείων ἢ φίλων, στενωτέρων καὶ προσφιλεστέρων, καθ' ὅσον τὰ κοιλώματα πλησιάζουσι πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὀστοῦ· αἱ σκιαὶ πρὸς τούτοις προμηνύουσι πένθος, αἱ δὲ ἐρυθρωπαὶ γραμμαὶ αἱματοχυσίας· κατ' ἀναλογίαν δὲ κρίνουσι καὶ περὶ τῶν ἄλλων σημείων· τὸ ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὀστοῦ τέλος ἐξαρτώμενον νεῦρον ἀπεικονίζει τὸ βαλλάντιον τοῦ οἰκοδεσπότου, προαγγέλλον πλοῦτον μέν, ἐὰν τύχῃ χονδρόν, πενίαν δὲ καὶ ἀθλιότητα, ἰσχνόν.

Ὡς τινες παρετήρησαν, ἡ ὠμοπλατοσκοπία εἶναι λείψανον τῆς ἱεροσκοπίας τῶν ἀρχαίων· ἀλλὰ πρὸς ταύτην σχέσιν μᾶλλον εἶχεν ἡ συνήθεια τοῦ ἐξετάζειν ἐκτὸς τῆς ὠμοπλάτης τὸ ἧπαρ, τὸν σπλῆνα, τὰ ἔγκατα τοῦ ἀμνοῦ, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ τὴν περὶ ὑπάρξεως τοιαύτης συνηθείας ἐν Ἀρκαδίᾳ μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπισκεφθέντος τὴν Ἑλλάδα Γερμανοῦ Βαρθόλδυ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι παρ' οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων γίνεται μνεία τῆς ὠμοπλατοσκοπίας· ἀλλὰ δὲν εἶναι νομίζομεν τοῦτο ἐπαρκὲς διδόμενον, ὅπως ἀρνηθῶμεν τὴν ἀρχαιότητα τῆς προλήψεως ταύτης· ἡ παρὰ Βυζαντινοῖς μάλιστα γνῶσις αὐτῆς ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον. Ὁ κατὰ τὴν ἑνδεκάτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ζήσας πολυγραφώτατος, ὡς ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἀπεκαλεῖτο, Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς ἔγρα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ψεν ἰδιαιτέραν πραγματείαν «Περὶ ὠμοπλατοσκοπίας», ἐν ᾗ ἀριδήλως καταφαίνεται ἡ ταυτότης τῶν παρ' ἡμῖν καὶ τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δοξασιῶν. Ἡ περιεργοτάτη αὕτη πραγματεία εὑρίσκεται χειρόγραφος ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ τῆς Βιέννης βιβλιοθήκῃ, παραθέτομεν δὲ ἐνταῦθα τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα μέρη αὐτῆς ἐξ ἀκριβοῦς ἀντιγράφου, ὅπερ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης ἐκείνης ἐπρομηθεύθημεν.

Τὸ χρηστήριον τῆς ὠμοπλατοσκοπίας ὁ Ψελλὸς ἀποκαλεῖ «βάρβαρον »καὶ ἀλλόκοτον», ἔχον ὅμως, «ὡς τοῖς χρωμένοις δοκεῖ, μελλόντων προανα»φώνησιν». Οἱ διὰ τῆς ὠμοπλάτης μαντευόμενοι λαμβάνοντες ἐκ ποίμνης πρόβατον ἢ ἄρνα «πρῶτον μὲν κατὰ νοῦν τιθέασιν ἢ καὶ τῇ γλώσσῃ προ»φέρουσι περὶ οὗ ἂν μαθεῖν βούλοιντο», εἶτα δὲ σφάξαντες τὸ ζῷον ὀπτῶσι τὴν ὠμοπλάτην καὶ ἀπογυμνοῦντες τῶν σαρκῶν «ἐντεῦθεν τὰς σημειώσεις »τῆς τῶν ἐρωτημάτων ἐκβάσεως ἔχουσιν.» Ἡ ἐξήγησις δὲ τῶν σημείων τῆς ὠμοπλάτης καὶ τὰ ἐκ ταύτης μαντεύματα εἶναι ἀπαραλλάκτως ὅμοια πρὸς τὰ νῦν παρ' ἡμῶν πιστευόμενα, ἅτινα ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω· «Ζωῆς »μὲν ὡς καὶ θανάτου κρίσιν ἐν τῇ ἐξοχῇ τῆς ῥάχεως ἔχουσι· καί, εἰ μὲν »αὕτη ἑκατέρωθέν ἐστι λεπτὴ καὶ καθαρά, ζωῆς ἐντεῦθεν λαμβάνουσι σύμ»βολα· εἰ δὲ συγκεχυμένη, θανάτου τεκμήρια .... εἰ δὲ περὶ πολέμου τις »ἐρωτῴη, εἰ μὲν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ἐρυθρὸν φανείη νεφέλλιον »ἢ ἐν θατέρῳ μέρει γραμμὴ ἐπιμήκης καὶ μέλαινα, ἄνελε ὅτι μέγας ἔσε»ται πόλεμος· εἰ δὲ ἄμφω τὰ μέρη κατὰ φύσιν ἴδοις λευκά, εἰρήνην μέλ»λουσαν χρηστηρίαζε· καὶ καθάπαξ ἐν πάσαις ταῖς ἐρωτήσεσι τὰ μὲν ἐρυ»θρότερα καὶ μελάντερα καὶ συγκεχυμένα τῆς χείρονος συντυχίας εἰσί· τὰ »δ' ἐναντία τούτων, τῆς κρείττονος».

Ἡ ὠμοπλατοσκοπία ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Οὔννοις, τὰ δὲ ἄγρια στίφη τοῦ Ἀττίλα εἰς τὴν μαντείαν ταύτην προσέτρεχον, ὅπως μάθωσι τὴν τύχην τῶν ὅπλων των. Ἀνευρίσκομεν προσέτι αὐτὴν τὰ μέγιστα διαδεδομένην εἰς τοὺς μογγολικοὺς πρὸ πάντων λαοὺς τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἀσιατικὰ ἔθνη συνηθιζομένην. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν πλὴν τῶν Βλαχοφώνων τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, οἵτινες ἔχουσι τὰ αὐτὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἔθιμα, ἡ ὠμοπλατοσκοπία εἶναι γνωστὴ εἰς τὰ νοτιοσλαβικὰ ἔθνη, τοὺς Λαταυούς, τοὺς Σκώτους, τοὺς Κορσικανούς, εἰς παλαιοτέρους δὲ χρόνους φαίνεται ὅτι ἦτο γνωστὴ εἰς Ἱσπανούς, Γάλλους, Γερμανοὺς καὶ Ἄγγλους. Ἡ ὕπαρξις τῆς αὐτῆς δοξασίας παρὰ λαοῖς ἀνομοίοις ὅλως τὴν καταγωγήν, τὰς παραδόσεις καὶ τὸν ἐν γένει βίον, εἶναι ὁμολογουμένως ἀρκούντως παράδοξος καὶ ἀνεξήγητος, ὅταν δὲν παραδεχθῶμεν ὅτι ὀφείλεται εἰς ἁπλῆν σύμπτωσιν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ